

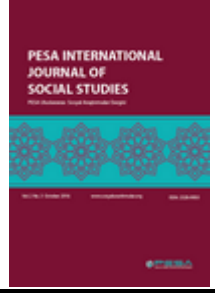
PESA INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

PESA ULUSLARARASI
SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

June 2017, Vol:3, Issue:2
e-ISSN: 2149-8385

Haziran 2017, Cilt:3, Sayı 2
p-ISSN: 2528-9950

journal homepage: www.sosyalarastirmalar.org

Tırhala'da Osman Şah Bey Vakfı Waqf of Osman Shah Bey in Trikala

Ayşe DEĞERLİ

Yrd. Doç. Dr, Artvin Çoruh Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, aysedezerli@artvin.edu.tr

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Geliş 23 Mayıs 2017
Kabul 23 Haziran 2017

Anahtar Kelimeler:

Osman Şah, Osmanlı Devleti, Tırhala, Teselya, vakıf.

© 2017 PESA Tüm hakları saklıdır

ÖZET

Osman Şah Bey, I. Selim'in kızı Hatice Hanımsultan'ın İskender Paşa'dan olma oğludur. Henüz 16 yaşındayken Bosna sancakbeyliğine atanmış; üç yıl sonra 1518'de bu görevden azledilmiş; dayısı I. Süleyman tarafından 1520'de Mora sancakbeyliğine getirilmiştir. 1556'da tekrar Bosna Sancakbeyi olan Osman Şah'a buna ilaveten İnebahtı'nın idaresi de verilmiştir. Annesinin 1538'de vefatını takiben onun adına İstanbul'da Koğacıdede Mahallesi'nde bir cami ve Kızılmuşluk Medresesi adıyla da anılan bir medrese yaptırmış; babası İskender Paşa'nın İstanbul-Güngörmez Mahallesi'ndeki mektep vakfına ilavelerde bulunmuştur. Bu çalışmanın konusu ise Osman Şah Bey'in kurduğu üçüncü vakıfla ilgilidir. Tırhala'da cami, medrese, mektep, imaret, çifte hamam ve türbeden müteşekkil vakıf yapı topluluğu Osmanlı Balkanları'nın en büyük külliyelerinden biridir. Bu çalışmada 1571 tarihli vakfiyesi ile Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'ndeki ilgili kayıtlar doğrultusunda Tırhala'nın kesin olarak Osmanlı idaresinden çıktığı 1897 yılına kadar Osman Şah Bey Vakfı'nın gelişimi incelenecektir.

ARTICLE INFO

Article History:

Received 23 May 2017
Accepted 23 June 2017

Keywords:

Osman Shah, Ottoman State, Trikala, Thessaly, waqf.

ABSTRACT

Osman Shah Bey was the grandchild of Selim I. He was appointed as sanjak-bey in Bosnia when he was 16 years old; three years later, in 1518 he was dismissed from this post. He became sanjak-bey of Peloponnesus in 1520. Osman Shah, the Bosnian sanjak-bey in 1556 again, additionally held Peloponnesus and Lepanto in his administration. Following the death of his mother in 1538, Osman Shah built a mosque and a madrasah in the Kogacidede quarter in Istanbul; and made contributions to his father's waqf. This work will focus on Osman Shah's waqf in Trikala, one of the largest complex of the Ottoman Balkans and be composed of mosque, madrasah, imaret, inn, hammam, school. The development of the Osman Shah Bey Waqf will be examined until 1897 when Trikala passed in Greek sovereignty. Waqfiyya dated in 1571 and other archive records are the primary source of this paper.

GİRİŞ

Kâtip Çelebi (ö. 1657)'nin Üsküp ile Mora arasında yer alan ve İstanbul'a 17 günlük mesafede bulunan küçük bir kasaba olarak tanımladığı Tırhala(1732: 425)¹, Gazi Turahan Bey (ö. 1456) tarafından 1395'te fethedildi. Burası Osmanlı döneminde Tesalya bölgesinin merkeziydi. Bir Divan-ı Deavi raporuna göre kalesi mamur olup kasabanın ortasından geçen Köstem Nehri'nin etkisiyle bağlı bahçeli, ferah ve insanların iskâna hevesli olduğu bir yerleşim birimiydi. Nüfusun çoğunluğu ziraatla uğraşır. Tüccar ve esnaf zümresi sıralamada daha sonra gelirdi. Havası ve suyunun yarayacağı düşüncesiyle küçükbaş hayvan, bilhassa koyun yetiştiriciliği teşvik edilmişti. Buğday, arpa, pirinç, mısır, tütün, susam, nohut,

¹ Literatür, APA yöntemine göre metin içinde verilecektir. Arşiv kayıtları ise fazlalığı nedeniyle dipnotta paylaşılacaktır.

mercimek, çavdar, yulaf, burçak ve pamuk “*revâçlı ve sürümlü*” mahsullerdi. Tüccarlar, ürünlerini İstanbul ve İzmir’den genellikle Efrenc ülkelerine satardı. Taze mallar yollarda ziyan olmasın diye Tırhala’ya 24 saat mesafede olan Galos iskelesi civarındaki pazar yerlerine götürülür; burada Ulahlar tarafından alınan ürünler Yanya ve Girit kazalarına nakledilirdi. Tırhala’da ipekçilik de yaygın olup yıllık beş altı bin kıyye ipek Yanya, Arnavut ve Kefalonya taraflarından gelen tüccara satılırdı. Ancak Amerikan bezinin yaygınlaşmasıyla 1840larda pamuk ve ipek ticareti durma noktasına gelmişti. Arazisine göre yeterli reayası var iken, 1821 Yunan İhtilali ile Anadolu ve Rumeli’ye yoğun bir göç başlamış; Tırhala kasabası adeta bir mezraya dönüşmüştü. İhtilalden “*gözleri korkub ve tabiatları ürküb*” hanelerini terk eden ahaliyi geri getirmek için Tırhala’da bir askeri kışla ile mahalleler arasına karakol inşası da o dönem gündeme gelmişti².

Avrupalı seyyahların bildirdiğine göre Benderli Ali Paşa (ö. 1821)’nın sarayı Tırhala’nın girişinde idi ve XIX. yüzyılda şehirde 5600 ev, 1200 hayvan kapasiteli 51 han, bir kervansaray, yedi cami, on kilise ile iki sinagog vardı (Leake, 1835: 425-427; Heuzey, 1927: 80-84).

Yunanistan Krallığı’nın sınırları 1832 İstanbul Anlaşması’yla belirlendiğinde Tırhala, Osmanlı’da kalan şehirlerdendi. Yunan tabiiyetine geçen Rumlar 1855’te yeni idareden şikâyetle, ailelerini ve hayvanlarını da yanlarına alarak Tırhala kasabasına geldiler; Yunan krallığı tarafından çocuklarının askere alınmasından yakınarak Osmanlı vatandaşı olmak için başvurular³. Yunan Kralı Yorgi ise elindeki topraklarla yetinmeyerek Osmanlı’yı 1866’da Avrupalı devletlere şikâyet etti. Tırhala’daki Hıristiyanların ağır vergilerle ezildiğini ve sürekli hakarete maruz kaldıklarını ileri sürdü. Hatta hafiyelerini göndererek Tırhala’ya bağlı 12 köy halkını isyana teşvik etti; Yunan tabiiyetine geçerse onlardan üç yıl boyunca hiçbir şekilde vergi alınmayacağı sözünü verdi⁴. Yine aynı belgeden anlaşıldığına göre Arnavutluk ahalisinden çekinen Yunanlar, Avusturya’nın desteğiyle Tırhala’yı almayı hedeflemekteydi.

Berlin Anlaşması ile Osmanlı Devleti’nin Tırhala’yı Yunanistan Krallığı’na bırakması kararlaştırılmıştır. Fiilen çekilme 1881’de gerçekleşmiş ve o süreçte yine Osmanlı güçleri türlü ithamlara maruz kalmıştır. 12 Aralık 1879 tarihli bir hariciye yazışmasında, 300 kadar Osmanlı askeriyle 1000 kadar Çerkes gücünün Tırhala’daki Hıristiyan köylerine saldırdığı; ahalisini öldürerek mallarını yağmaladığı ve Rusya hatlarına kadar ilerleyerek civar yerleşimleri ateşe verdiği iddiası üzerine harbiyeden Bedri Bey’in durumu tetkik için Selanik’e gönderildiği görülür. Tahkikat sonucu Tırhala’da sadece beş tabur asker kaldığı, gayrimüslim halkın güvende olduğu, Rus binbaşının etrafına topladığı Bulgar eşkiyasıyla Tırhala halkının canına ve malına göz diktiği anlaşılmıştır⁵. 1881’de Osmanlı’nın fiilen çekilmesiyle Müslüman ahaliye karşı hakaretler ve tehditler başlamış; ibadethanelerin kapı ve pencereleri Yunanlar tarafından tahrip edilmiştir⁶. Tesalya’da iki devlet arasında mücadele yıllarca devam etmiş ve 1897’de Osmanlı tekrar Tırhala’ya hâkim olmuştur. Kaçmak zorunda kalan Yunan güçleri şehri terk ederken hapishanedekileri de serbest bırakmış, “*saçı bitmedik masumlarına varıncaya dek*” herkesin canına ve malına kastetmişlerdir⁷. Hatta Hıristiyan ve Musevi ahali de Tırhala’nın Yunanistan’a terkinden beri çeşitli zorluklarla karşılaştıklarını; Osmanlı askerinin gelişinin kendilerinde büyük bir sevince yol açtığını 22 Haziran 1897’de bir telgrafla bildirerek tekrar Osmanlı tabiiyetine geçmeyi dilemişlerdir⁸. Bu isteklerini şifahen de iletmek için 13 Temmuz’da bizzat İstanbul’a üç temsilci göndermişler; İngiliz gazetelerinde de Tırhala halkının bu talebi haber olmuştur (Resim-2)⁹. Ancak Tophane Sarayı’nda yapılan toplantıda Avrupalı devletlerin baskısıyla Tırhala tekrar Yunanistan’a iade olunmuştur¹⁰.

² Başbakanlık Osmanlı Arşivi (Kısaltma: BOA), BEO, no. 248/20, tarih: 15 Şubat 1846.

³ BOA, HR. SYS., no. 1709/51.

⁴ BOA, HR. SYS., no. 1710/15.

⁵ BOA, HR. TH., no. 30/11.

⁶ BOA, BEO, no. 1873/140452; DH. ŞFR., no. 213/29; HR. SYS., no. 1746/75; HR. TH., no. 107/60; Y.A. HUS., no. 390/82.

⁷ BOA, HR, TH., no. 196/3.

⁸ BOA, BEO, no. 968/72574.

⁹ BOA, HR. SYS., no. 1742/41; BEO, no. 968/72574.

¹⁰ BOA, HR, TH., no. 196/3.

Tırhala'daki Yunan idaresi 1897'de kesinleştikten sonra türlü saldırı ve hakaretlerle Müslüman ahali göçe zorlanmış¹¹; Osman Şah Bey ve Mustafa Paşa camileri dışında hiçbir İslam ibadethanesi kalmamış ve 1902'de Müslüman nüfus 12 haneye düşmüştür¹².

Aşağıda ayrı başlıklar altında Osman Şah Bey Külliyesinin banisi, vakfiyesi, Osmanlı döneminde vakfının idaresi ve gelir-gider kalemleri hakkında bilgi verilecektir.

1. Vâkıf Osman Şah Bey

Osman Şah Bey, Hatice Hanım Sultan (ö. 1538) ile İskender Paşa (ö. 1515)'nin evliliğinden olma bir sultanzade idi¹³. Dedesi Yavuz Sultan Selim (1512-1520)'in şehzadelik yıllarında, tahminî 1499'da doğdu. Süleyman Bey, Mehmed Şah, Ali Çelebi ve Nefise Hatun adlarıyla bilinen dört kardeşi vardı. Babası İskender Paşa, muhtemelen Fatih zamanında (1444-1446, 1451-1481) devşirilerek yetiştirilmiş; saray hizmetine alınmış ve II. Bayezid zamanında (1481-1512) bostancıbaşı olmuştu. 1514'te vezirliğe getirilen İskender Paşa, Çaldıran dönüşü Amasya'da çıkan isyanla alakalı görülerek kayınpederi tarafından 18 Ağustos 1515'te katledildi (Uzunçarşılı, 1976: 469-473).

Osman Şah Bey babasının ölümünden sonra 1515'te Bosna Sancakbeyi olarak tayin edildi. 1518'de bu görevden azlolundu ve 1520'de kendisine Mora sancağının idaresi verildi. *Künhü'l-Ahbâr*'da "adâlette ve zulümde itidal üzere idi." diye bahsedilen Osman Şah, dayısı Sultan Süleyman (1520-1566) tarafından da pek sevilirdi. Peçevî (ö. 1650)'nin aktardığına göre "mirliva idi lakin beylerbeyilerden belki vüzerâdan dahi şan ü şöhreti ziyade idi. Gâh Mora ve İnebahtı sancağına birden ve gâh yalnız Bosna'ya vali olurdu. Herhangisini murâd etdiyse cenab-ı padişahîden müsaade olunurdu. Naklonur ki bir def'a Karlı-ili cizyesi malını cizyedarı Asitane'ye getirirken İnebahtı'da durdurub harchığım yoğ idi bi'z-zarure deyn aldım deyu eline bir temessük verip Asitane'ye gönderdi... Sefer-i hümayuna gitmeyen Osman Şah kendi hevasına tâbi devletlü biri idi." Dayısı I. Süleyman, şehzadeleri arasındaki çekişmelerden usandığı anlarda "Osman Şah'ı getirir, yerime nasbederim." diyerek oğullarını tehdit ederdi (Peçevî, 1281: 45).

Evliya Çelebi (ö. 1682)'nin rivayetine göre ise Yavuz Sultan Selim oğlu Süleyman'ın katledilmesi için emir vermiş; bostancıbaşı ise şehit ettim deyip bir başkasının cenazesini şehzade diye Eyüb Sultan civarına gömdürmüştü; Süleyman'ı Kulebahçesi'nde bostancı kılığında saklamıştı. Mısır seferi dönüşü padişah hastalanınca ölümü halinde tahta kimin geçeceği soruları yükselmiş; Selim de "taht benden sonra Osman Şah'a müstahaktır" demişti. Bunun üzerine bostancıbaşı hakikati anlatarak Şehzade Süleyman'ı babasının huzuruna çıkarmıştı. Sultan Süleyman tahta geçtiğinde, her ne kadar yeğenini çok sevse de başkentten uzaklaştırmayı kendi iktidarının emniyeti için gerekli görmüş ve Osman Şah'ı annesi Hatice Hanım Sultan'la birlikte Tırhala Sancağı'na sürmüştü. Tahttan ümidini kesen Osman Şah Bey, Tırhala'da cami ve pek çok hayrat yaptırarak ömrünü geçirmişti (2011: 201-202).

Osman Şah Bey 1556'da Mora'dan azledilerek Bosna ve İnebahtı sancakları beyliğine tayin edilmiş; vefatına kadar bu görevleri devam etmiştir. *Sicill-i Osmanî* ve *Şekaiik*'in Atâî Zeyli'ne göre ölüm tarihi 975/1567-68'dir (Atâî, 1989: 104). Fakat bu bilgi doğru görünmemektedir. Zira 05 Ocak 1570 tarihli bir vakfiyeye göre Osman Şah o tarihte hayattadır. İskender Paşa hayattayken İstanbul Güngörmez'de bir mektep yaptırarak masrafları için Büyükdere'deki çayırını, Samatya'da bir evini ve bostan yerini vakfetmiş; ancak ilgili vakfiye İstanbul bedestenindeki yangınla birlikte yok olmuş; bunun üzerine Osman Şah kendi malından Üsküdar ve Kadıköy'deki bostan yerlerini babasının mektebi için vakfederek belgesini 1570'de düzenlettirmiştir¹⁴. *Mühimme* defterlerindeki kayıtlardan anlaşıldığına göre Osman Şah Bey, 1570 yılının Kasım veya Aralık ayında Tırhala mutasarrıfı iken vefat etmiştir¹⁵.

¹¹ BOA, HR. TH., no. 190/95; Y. PRK. HR., no. 23/49.

¹² BOA, BEO, no. 1873/140452.

¹³ İbrahim Peçevî'nin eserinde ve *Sicill-i Osmanî*'de Osman Şah'ın babası Kara Mustafa Paşa olarak geçmekteyse de dönemin eserlerinde ve vakfiyelerde babası İskender Paşa olarak kayıtlıdır. Bk. Peçevî, 1281:45 Mehmed Süreyyâ, 1995: 333.

¹⁴ *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi* (Kısaltma: TS. MA. d.), no. 7062.

¹⁵ 29 Ekim 1570'de Budun beylerbeyine gönderilen bir hükme göre Tırhala mutasarrıfı Osman Şah hayattadır ve İzvornik'teki 120.000 akçelik hasların ona tevcih edildiği görülür (BOA, A. DVNSMHH. d., no. 14.1/643). 07 Ocak 1571 tarihli hüküm ise Tırhala kadısına hitabendir ve Osman Şah'ın vefatı nedeniyle hazinesinin, mühürlü

Evladı olmayan Osman Şah Bey, Tırhala'daki vakfının idaresini yeğeni Mustafa Bey bin Süleyman'a bırakmıştır. Ölümü sonrası merkez tarafından Osman Şah'ın inşa edilmekte olan binalarının durumunun bildirilmesi; vakıf ve mülklerini zapt eylemek için cabiler tayin edilmesi; muhalledatından kıymeti olmayan eşyaların Tırhala'da satılması, kıymeti olanların ise kitapları ve genç sazende oğlanlarıyla İstanbul'a gönderilmesi; cariyelerinin gönderilmeyip her birine bir miktar mal verilerek birer Müslümanla evlendirilmesi; Osman Şah'ın 100.000 altını olduğu bilinmekle birlikte bundan daha fazla olduğu yönünde duyular alındığından durumun titizlikle araştırılması Tırhala kadısı Mevlana Muslihiddin'den istenmiştir¹⁶.

2. Tırhala'da Osman Şah Bey Külliyesi ve Vakfı

2.1. Vakfiyenin Tahlili

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi defterlerinden 17'si Osman Şah Bey'in Tırhala'daki vakfiyle ilgili olup¹⁷ bunlardan dördü vakfiye metnidir. 3681 numaralı defterdeki sekiz varaklık kayıt vakfiyenin baş kısmını; 6988 numaralı defterdeki dört varaklık kayıt ise vakfiyenin devamını içeren suretlerdir¹⁸. 6941 numaralı defter vakfiyenin tamamını içeren asıl nüsha olup¹⁹, 7024 numaralı defterde de vakfiyenin tamamının bir kopyasına ulaşmak mümkündür.

Osman Şah Bey bin İskender Paşa'nın Tırhala'daki vakfının Arapça vakfiyesi Abdullah Hilmi bin Bahaeddin, Ahmed Süleyman ve Mustafa bin Abdullah'ın şahitliği ile Rumeli Kazaskeri Müeyyedzade Abdülkadir bin Abdürrahim Efendi tarafından tetkik ve kabul edilmiş olup Evail-i Rebiülahir 979/ 23 Ağustos-01 Eylül 1571 tarihlidir. Belgede merhum olarak zikredilen Osman Şah Bey "*hâl-i hayat ve kemâl-i sıhhat*"te iken Tırhala'da bir cami, medrese, mektep, imaret, çifte hamam ve türbe inşa ettirmiş; malının üçte birinin vakıflarına katılmasını vasiyet etmiş; bu vasiyetini ısrarlı bir şekilde ikrar ederek ölmüş; yeğeni ve vârisi Mustafa Bey bin Süleyman tarafından amcasının vasiyeti üzere şahitler huzurunda vakfiyesi düzenlenmiştir.

Osman Şah Bey, bütün arazisi ve 40 çift camusla birlikte Mora yarımadasında Hulumiç kazasına tâbi Lazarboğa köyündeki çiftliğini; aynı köydeki 5500 koyun, 450 camus, 166 deve, 100 kısrak ve 120 baş sığırı; Markoplu köyünün bütün mahsulüyle birlikte hanelerini, hamamı ve 12 sığırı; Tırhala'da Dizdar Mahallesi'nde bulunan değirmenleri; Tırhala ve Karamanlı dereleriyle mahdut bağ ve araziye; Yenişehir'e bağlı Değirmenderesi köyündeki dört değirmen, orman, bostan, mezra ve çayırı; Yeğenbey Ormanı denilen sahayı; Alasonya'da Aşağıçay Hisarı mahallindeki üç değirmeni; 122.000 dirhemi ve 32.000 gümüş akçeyi Tırhala'da inşa ettirdiği külliye için vakfetmiştir.

Vakfiyeye göre Osman Şah Bey Vakfı'nın mütevellisi ve nâzırı azatlı kölelerinden Ferhad Bey bin Abdullah'tır. Vakıfla ilgili davalarla ve her sene elde edilecek gelirin değerlendirilmesi işiyle ilgilenen; mürtezikanın ve çalışanların azledilmesi onun eliyle olacaktır. Bir görevli hizmeti terk ettiğinde ilkinde nasihatle bulunacak, ikincisinde tehdit edecek ve üçüncüsünde ise herhangi bir süre belirtmeksizin görevinden azledecektir. Ferhat Bey'e hizmetleri karşılığı günlük 15 dirhem verilecektir²⁰. Ölümünden sonra tevliyet ve nezaret görevi vâkıfın azatlı kölelerinden birine geçecektir.

sandıklarla İstanbul'a gönderilmesi emredilir (BOA, A. DVNSMHH. d., no. 14.2/1044). Dolayısıyla Osman Şah 1570 yılının Kasım veya Aralık ayında vefat etmiş olmalıdır.

¹⁶ BOA, A. DVNSMHH. d., no. 12/128, no. 12/569, no. 14.2/1663.

¹⁷ TS. MA. d., no. 1467, no. 1517, no. 1542, no. 1545, no. 1659, no. 3548, no. 3586, no. 3681, no. 3741, no. 3827, no. 3832, no. 3888, no. 5825, no. 6241, no. 6941, no. 6988, no. 7024.

¹⁸ Uzunçarşılı, vakfiyenin baş kısmını içeren 3681 numaralı defterdeki noksan kaydı ilk defa bilim âlemine duyuran kişi olup söz konusu metnin hulasasını vermiştir. Vakfiyenin devamı mahiyetinde olan 6988 nolu deftere veya tamamını içeren asıl nüshayla kopyasına ulaşamadığından vakfiyenin tarihi, vakıf görevlileri ve gider kalemleri hakkında malumat sunamamıştır.

¹⁹ 6941 numaralı defter toplam 29 varak olup sayfalar a-b şeklinde numaralandırılmıştır. Vakfiye metni 2b'den başlar ve bu ilk sayfada 6 satır bulunmaktadır. 5b, 6a, 29b hariç her sayfadaki satır sayısı ise 9'dur.

²⁰ Vakfiyede ücretler "*dirhem*" olarak tayin edilmiştir. Oysa dirhem, Anadolu Selçuklularının para birimidir. Osmanlılarda ise akçedir. Ancak şer'î hüccetlerde ve bunların Arapça yazılması halinde akçe anlamında dirhem kullanılmış olup bu vakfiyede de söz konusu sistem devam ettirilmiştir.

Azatlı kölelerin soyunun kesilmesi durumunda vakıf çalışanlarından biri nazır ve mütevellî olacaktır. Bunlar arasında layık biri bulunamazsa kasaba halkından münasip biri kadı onayıyla seçilecektir.

Camide beşer dirhem gündelik ile iki imam görevlendirilecektir. Bunlardan biri her sabah namazından sonra yüksek sesle birer defa Yasin ve Haşır; üçer defa İhlas, Felak, Nas ve Fatiha surelerini okuyarak vâkıfın ruhuna hediye edecektir. Caminin hatibi ve iki müezzini ise hizmetleri karşılığı günlük beşer dirhem alacaktır.

Osman Şah Bey Vakfı'nın birer cabii ve kâtibi de olup her birine günlük beşer dirhem ödenecektir.

Vâkıf öldükten sonra gece ve gündüz nöbetleşe türbesini açıp kapama ve koruma için iki türbedar görevlendirilecektir. Her birine her ay yarım kile buğday ve günlük ikişer dirhem verilecektir.

Her sabah tecvit ve tertil ile birer cüz okumaları için 30 cüzhan görevlendirilecektir. İçlerinden biri öncü olacak; cüzleri dağıtacak; okuma işlemini o başlatıp sonlandıracaktır. Hatim tamamlanınca yüksek sesle başcüzhan tarafından İhlas, Felak, Nas ve Fatiha sureleri okunacaktır. Başcüzhana günlük üç; diğerlerine ikişer dirhem verilecektir.

Kayımlık hizmetlerini yerine getirmek için iki kişi görevli olacaktır. Bunlar caminin kapılarını mutada uygun olarak açıp kapatacaklar; halı, kilim ve eşyalarını serip toplayacaklardır. Camide nöbetleşe hazır bulunacaklar ve kendilerini bu göreve adayacaklardır. Bu iki görevliden her birine iki dirhem verilecektir. Caminin kandillerini yakıp temizliğini yapmak için de salih bir kimse görevlendirilecektir. Kandilleri yakacak; kandilleri indirerek temizledikten sonra vakit kaybetmeden yerine asacak; ihtiyaç halinde haremi de güzel bir şekilde devamlı olarak temizleyecektir. Geçerli bir özürlü olmadıkça görevini terk etmeyecek ve günlük iki dirhem ücret alacaktır.

Son olarak vakıf için bir de noktacı görevlendirilecektir. Gözüaçık ve dindar olması gereken bu kişi giriş çıkışları kontrol edecek; cüzhanların isimlerini her sabah tek tek deftere yazacak; görevlerini mazeretsiz terk edenlerin isimlerinin önüne nokta koyarak mütevellîye bildirecek ve hizmeti karşılığı vakıftan günlük bir dirhem alacaktır.

Görevlilerden birinin cinayet, hıyanet, fesat çıkarmaya yönelik bir kötülüğü ve yalancı şahitlik gibi toplum nezdinde çirkin hareketi ortaya çıktığında hiç geciktirilmeksizin görevinden azledilecektir.

2.2. Osman Şah Bey Külliyesi

Vakfiyesinde görüldüğü üzere Osman Şah Bey, Tırhala'da cami, medrese, mektep, imaret, türbe ve çifte hamamdan müteşekkil bir külliye inşa ettirmiştir. 1571 yılı sonrası arşiv kayıtlarından bu yapıların durumu, süreklilik arz etmese de, takip edilebilmektedir.

Cami: Osman Şah Bey'in 977/1569-1570'de Tırhala'da Dizdar Bey Mahallesi'nde inşa ettirdiği cami²¹, tezkerelere göre Mimar Sinan (ö. 1588) eseridir (Meriç, 1965: 26, 85). Beş göz revaklı olarak, almalı taş ve tuğladan inşa edilmiştir. Zamanında 18 metre çapında kubbesi ve üç katlı pencereleriyle alımlı bir yapıdır (Kuran, 1988: 195-196). Evliya Çelebi, 1668'de Tırhala merkezinde sekizi cuma camii olmak üzere 23 İslam mabedi bulunduğunu; bunlardan en eskisinin Gazi Turahan Bey Camii; en gösterişlisinin ise halk arasında Kurşunlu Camii olarak da anılan Osman Şah Camii olduğunu bildirir. Ona göre bu caminin benzeri ancak İstanbul, Bursa ve Manisa'da bulunabilir. Mimar Sinan, bu Allah evini yaparken var gücünü sarf etmiştir; işçiliği eşsizdir. Öğrenciler için hücrelerle zenginleştirilmiş caminin etrafında güzel bir bahçe vardır. Çim ve lalelerle kaplı bu düz alanda cami ile beraber yoksul insanlar için bir imaret, kubbeli bir medrese, bir mektep, çifte hamam ve han bulunmaktadır. Bu yapıların hepsi mavi kurşunla kaplıdır. Gün içerisinde külliye pek kimse olmaz ama ikindiden sonra şehir halkı ağaçlı ve bahçeli manzaranın tadını çıkarmak için oraya gruplar halinde gelir (Evliya Çelebi, 2011: 200-201).

Yunanistan idaresine bırakıldıktan sonra Tırhala'da cami ve mescitlere saldırılmış; 1898 yılına gelindiğinde şehirdeki 27 İslam mabedinden geriye yalnızca iki cami kalmıştır. Bunlar Osman Şah ve Mustafa Paşa camileri olup o tarihte harap haldedirler. Osman Şah Vakfı'nın bütün emlakine el koyan Yunanlar hem cami hem de türbeyi mahvetmiştir. Tırhala şebkenderliğinin uyarılarına ise saldırganların kimliğini bilmedikleri yönünde cevap vermişlerdir. Şebkenderlik ise Hariciye Nezaret'i'ne hitaben gönderdiği yazıda Osman Şah Türbesi'nin tam karşısında Yunan cephanesinin bulunduğunu; gece

²¹ BOA, HR. TH., no. 107/60, vr. 2.

gündüz orada çalışan memurlar olduğu halde olan bitenden habersiz kalmalarının imkânsızlığını dile getirmiştir²². Tırhala müftüsü önderliğinde 15 kişinin imzasıyla sadarete 24 Mart 1902'de gönderilen yazıda ise Tırhala'daki Müslüman halkın yalnızca 12 haneden ibaret olduğu; 21 yıldır türlü hakaret ve saldırılara maruz kaldıkları; ayakta kalan iki caminin kapı, pencere ve türbesine saldırıların devam ettiği bildirilmiştir. Osman Şah Camii'nin kubbeli ulvi bir mabet olduğu söylenerek etrafına bir duvar çekilmesi teklif edilmiştir. İstanbul tarafından bu başvuru dikkate alınmış; caminin muhafazası içine etrafına bir duvar örülmesi; imam, müezzin ve gassalin de yapıyı korumakla mesul tutularak karşılığında vakıftan yıllık 146 lira ile tahsis edilmesi kararlaştırılmıştır²³.

Medrese: Osmanlı medreseleri, bilhassa klasik dönemde, branşlaşmayı esas alarak eğitim vermiştir. Pek çoğunda yer alan ihtisas şubelerinden biri de darülkurralar olmuştur. Osman Şah Külliyesi içinde yer alan medresenin de darülkurra kısmının bulunduğu belgelerden anlaşılmaktadır. Buradaki şeyhülkurra, salı ve cuma günleri hariç haftanın beş günü görevini ifa etmiştir. 1790'lara kadar darülkurranın faal olduğu görülür²⁴.

Medrese öğrencilerine ve camide halka açık dersler veren bir müderris yani dersiam da görev yapmıştır. Vakıftan günlük 15 akçe ödenen dersiam tayinlerine 1730'lara kadar rastlanmaktadır²⁵.

Mektep: Osman Şah Külliyesi bünyesinde "*etfâl-i İslâmiyye*" için bir mektep mevcuttu. 1897'de Yunan idaresi Tırhala'da kesinleştiğinde hâlâ faaliyeteydi. Ancak muallim Mehmed Hasan'ın şikâyetine göre Tırhala müftüsü, Osman Şah Camii'nin avlusunu satmış; gelirini dilediğince sarf etmiş; muallimin dört aylık maaşı olan 200 guruşa da el koymuştu. Mehmed Hasan dört aylık birikmiş maaşını talep edince de "*ben hesabı ancak Yunan hükümetine veririm*" demiş ve tehditler savurmuştu²⁶. Günümüzde mevcut olmayan mektep binası muhtemelen 1897'den kısa bir süre sonra diğerleri gibi yıkılmıştır.

İmaret: İmaret, Osman Şah Camii'nin önünde idi. Doğu ve güney taraftan yol, batı taraftan sebze bahçesi ve kuzeyden ise nehir sularıyla çevriliydi²⁷. Burada bir şeyh idareci olup yapılan işlerin tamamına nezaret eder ve gelen misafirleri karşılayarak hoş tutulmalarını sağlardı. 20 Kasım 1669'da Mehmed Efendi bu görevi yürütmekteydi ve ihtiyarlığına binaen feragat ederek şeyhliği Abdüllatif'e bırakmıştı²⁸.

Hamam: Osman Şah Külliyesi'nin bir parçası olan çifte hamam, mektep ve medresenin yanında idi²⁹. Tırhala'nın idaresi Yunanistan'a geçene kadar faaldi. Mart 1891 tarihli bir hariciye evrakında hamamın Yunanlar tarafından hapishaneye çevrildiği; Tırhala müftüsünün şebenderliğe bir mektup göndererek vakfiye kaybedildiğinden herhangi bir hak iddia edemediklerini bildirdiği ve Evkaf Nezareti'nden vakfiyenin bir suretinin talep edildiği görülür³⁰. Günümüzde de yapı cezaevi binası olarak kullanılmaktadır.

Osman Şah Bey Vakfı'ndan ücretini almak üzere Mora'da bir zaviyedarlık da ihdas edilmiştir. 09 Şubat 1690 tarihli kayda göre, Seyyid Mustafa adı bir şahıs Mora'da bir zaviye açmış; kendisini zaviyedar tayin etmiş ve Tırhala'ya gelip bu zaviye de Osman Şah'ın vakıflarındandır diyerek günlük 25 akçe ücret talep etmiştir. Hatta Tırhala'daki kira gelirlerinden 9850 akçeyi vakıf yetkilisi gibi toplamıştır. Mütevellinin kadiya başvurusuyla durum ortaya çıkmış ve aldığı parayı iadesi Mustafa'dan istenmiştir³¹.

Osman Şah Bey'in Tırhala'da inşa ettirdiği külliyyeden günümüze cami, türbe ve hamam ulaşmıştır. 1927'ye kadar ahır ve askerler için yatakhane olarak kullanılan Osman Şah Camii, Yunanistan'ın tarihî orta bölgesinde yani Tesalya'da günümüze kadar korunmuş tek cami olup şimdilerde sergi salonu olarak kullanılmaktadır. Şehrin güneydoğusunda Litheos Nehri yakınında Karditsis Caddesi üzerindedir. 1954

²² BOA, Y. A. HUS., no. 390/82.

²³ BOA, BEO, no. 1873/140452.

²⁴ BOA, C. MF., no. 112/5600.

²⁵ BOA, AE. SAMD. III., no. 60/6047; Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (Kısaltma: VGM.. A.), no. 1209, s. 20.

²⁶ BOA, DH. ŞFR., no. 213/29.

²⁷ BOA, EV. MH., no. 2462/770.

²⁸ BOA, İE. EV., no. 6/703.

²⁹ BOA, EV. MKT., no. 1705/157.

³⁰ BOA, HR. TH., no. 107/60.

³¹ BOA, C. EV., no. 546/27600.

depremiyle caminin minare, minber, kubbe ve iki sütunu yıkılmıştır. 1957, 1967, 1992 ve 1998 yıllarında Kültür Bakanlığı ve Tırhala Belediyesi'nin ortak çalışmasıyla restorasyonlara girişilmiştir (Tsantanis, 1994: 55; Saatçi, 2015: 55).

3. Osman Şah Bey Vakfı'nın Görevlileri ve Gelir-Gider Kalemleri

Vakıf sisteminin İslam'ın prensip olarak kabul etmediği bir din adamları sınıfının oluşmasına yol açtığı ileri sürülmüştür. Camide namaz kıldırma karşılığında ücret almanın bile tartışma konusu edilmesine rağmen binlerce kişi vakıflar yoluyla para kazanıp geçim imkânı bulmuştur. Osman Şah Külliyesi yalnızca dinî yapıları değil sosyal hizmetlere tahsis edilmiş medrese, mektep ve imareti de içermektedir. Vakfın gelirlerinin büyük bir kısmı da külliyedeki bu binalarda hizmet veren “*ehl-i mürtezika*”ya gitmiştir. Giderler kaleminin geri kalanını ise imaret harcamaları ve vakıf binalarının onarım masrafları oluşturmuştur.

Vakfın gelir ve gider kalemlerine geçmeden önce vakıf çalışanlarıyla ilgili birkaç ayrıntıdan daha bahsetmek uygun olacaktır. Vakfiyede görüldüğü üzere tevliyet Osman Şah'ın azatlılarına şart koşulmuştur. Ancak “*evlad-ı zükür*”a yönelik bir kayıt yoktur. Nitekim kadın mütevelliyelere belgelerde rastlanmıştır³².

Külliye kapsamında bir zaviye olmadığı açıktır. Bununla birlikte Osman Şah Camii vaizlerinin 1826 sonrası Nakşibendi kimselerden seçildiği kayıtlardan anlaşılmaktadır³³.

Vakfın tevliyet ve nezareti aynı kişi üstünde olup diğer vakıf çalışanlarına adaletle yaklaşması beklenmektedir. Aksi yönde hareket edenler için “*Allah, melekler ve insanların laneti üzerine olsun*” bedduası vakfiyede yer almaktadır. Ancak 09 Şubat 1727 tarihli kayda göre müteveli Abdurrahman b. Hüseyin vakıf gelirlerini kendi ihtiyaçları için harcamış, binaların bakımı ile ilgilenmemiş ve mürtezikanın maaşına da el koyarak 150.292 akçeyi zimmetine geçirmiştir³⁴.

Giderler: Osman Şah Vakfiyesi'nin tahlili yapılırken vakıf görevlilerinden ve onlara ayrılan bütçeden bahsedilmiştir. Arşiv kayıtlarından 1571 yılı sonrası, hizmetleri karşılığı vakıf çalışanlarına yapılan günlük ödemeleri takip etmek mümkün olmaktadır (Tablo-1).

Medrese öğrencilerine ve Tırhala'daki muhtaç kimselere yemek dağıtmak için kurulmuş imaret de Osman Şah Vakfı'nın gider kalemlerindedir. XVII. yüzyılda “*cemaat-i zevâid-i vakf*” olarak kaydedilmiş on kişi olup bunlara ayrılan günlük bütçe 43 akçedir³⁵. Balmumu ve zeytinyağı alımı için ise XIX. yüzyılda yıllık 700-850 guruş arası bütçe ayrılmıştır³⁶.

Cami ve diğer binaların bakımı kimi zaman ihmal edilmiştir. 1835 tarihli kayıtlara göre müteveli Mehmed, vakıf musakkafatını kendi mülkü gibi tasarruf etmiş; görevlilerin ücretini ödemiş; harap halde bulunan cami ve mektebin bakımıyla ilgilenmemiştir³⁷. Hatta camideki kilimleri bile satarak parasını kendine harcamıştır³⁸. Bir yıl sonra yapılan keşif sonucunda ise caminin kubbesinin yıkılmaya yüz tuttuğu; değirmen ve suyollarının kullanılamaz hale geldiği bildirilmiştir. Cami için 13.000; değirmen ve suyolları için ise 2017 guruş tahsis edilerek tamirati takip etmesi için Tırhala mütesellimi görevlendirilmiştir³⁹. 23 Şubat 1866 tarihli kayda göre ise Osman Şah Camii harap haldedir ve tamirati için 40.535 guruş gerekmektedir⁴⁰. Aynı yıl Temmuz ayında yapılan bir diğer tahkikatta ise cami ile birlikte türbenin de tamire muhtaç olduğu; onarım için toplam 47.320 guruş gerektiği anlaşılmıştır. Ancak vakfın yeterli parası yoktur. Üç gözlü bir değirmenden ve sebze bahçesinden gelen 33.000 guruş ise vakıf çalışanlarının ücretini ancak karşılamaktadır. Çalışanlara o ay ödeme yapılmaması; kentteki

³² BOA, EV. MKT., no. 1308/93, no. 1308/98.

³³ BOA, EV. EMH., no. 169/63; EV. BKB., no. 132/63.

³⁴ VGM. A., no. 660, s. 12, 22.

³⁵ TS. MA. d., no. 3888, vr. 1a.

³⁶ BOA, EV. d., no. 16107, vr. 2a-10a.

³⁷ BOA, EV. THR., no. 41/125; EV. ZMT., no. 39/16.

³⁸ BOA, EV. BKB., no. 21/20, no. 21/37.

³⁹ BOA, EV. ZMT., no. 46/67.

⁴⁰ BOA, EV. MKT., no. 331/34.

zengin hayırseverlerden de destek alınarak icar gelirine eklenmesi ve onarımın gerçekleştirilmesi merkezden emredilmiştir⁴¹.

Gelirler: Osman Şah Vakfı'nın vakfiyede belirtilen mevkufat dışında gelir kaynaklarının neler olduğu veya yıllar içinde nasıl bir değişim gösterdiği çoğunluğu XIX. yüzyıla ait belgelerden öğrenilebilmektedir. O dönemde Tırhala'da Karamanlı diye anılan mahalde üç gözlü bir değirmen⁴²; Osman Şah Camii ile Ayakostanti Kilisesi arasında, Tırhala deresi civarında on dönüm araziye yayılmış ve bostan olarak tabir edilen 30 sebze bahçesi⁴³; cami avlusundaki dut ağaçları ve vilayet sandığından alınan meblağ vakfın daimi gelir kalemleridir. 1834-1885 yılları arası her birinin vakfa katkısı şöyledir⁴⁴:

Bütçe yılı	Değirmen icaresi	Sebze bahçesinin icaresi	Dut ağaçları	Vilayet Sandığından alınan	Toplam (guruş)
1835	2465	400	40	0	2905
1836	2435	400	0	0	2835
1857	12000	700	0	330	13030
1858	15000	700	0	330	16030
1859	18750	700	0	330	19780
1860	17250	750	0	330	18330
1861	23080	700	0	330	24110
1862	23080	700	0	330	24110
1863	25475	700	0	330	26505
1864	22312	700	0	330	23342
1865	22725	1210	0	330	24265
1866	20400	1210	80	330	22020
1867	24000	1210	40	330	25580
1868	12825	700	0	330	13855
1869	12755	39	0	330	13124
1885	250	10	0	0	260

Osman Şah Vakfı'nın gelirlerine 1881 sonrası Yunan hükümeti tarafından müdahale edildiği; Hariciye Nezareti'nden gönderilen yazılara bir cevap alınamadığı görülmektedir⁴⁵. 06 Eylül 1926 tarihli bir defterde ise Tırhala'da ayakta kalabilmiş Osmanlı yapıları verilirken Osman Şah Camii ve sebze bahçesinden de bahis vardır. Bahçenin kira geliri o tarihte 800 drahmi-10.000 liradır⁴⁶.

Sonuç

Gazi Turahan Bey tarafından 1395'te Osmanlı idaresine alınan Tırhala, yalnızca askerî olarak fethedilmemiş; çeşitli kurumlar ve imar çalışmalarıyla orada bir tarih yaratılmıştır. Yavuz Sultan Selim'in torunu Osman Şah Bey, 977/1569-1570'de inşa ettirdiği cami, medrese, mektep, imaret, çifte hamam ve türbeden müteşekkil külliye ile bu coğrafyaya katkı sunan isimlerdendir. Külliyenin işlevini

⁴¹ VGM. A., no. 2042, s. 17, h. 51.

⁴² Müdahaleden men edilmiş olmalarına rağmen reayadan ve yerel yöneticilerden bazılarının kimi zaman bu değirmen gelirine el koyduğu şikâyet kayıtlarından anlaşılmaktadır. Bk. VGM. A., no. 683, s. 52.

⁴³ VGM. A., no. 2437, s. 157, h. 130.

⁴⁴ BOA, EV. d., no. 16107, vr. 2a-10a; EV. MH., no. 1371/359; EV. ZMT., no. 46/69.

⁴⁵ BOA, EV. MKT., no. 1308/96.

⁴⁶ VGM. A., no. 2437, s. 157-158, h. 130-131. O tarihte Tırhala'da ayrıca 50 dönümlük bir Türk kabristanı; Tırhala'ya on dakika mesafede Leftokarya Çiftliği'nde on dönümlük arazide Ramazan Baba Türbesi; Tırhala deresi civarında on dönümlük arazide bir tekke ile etrafı duvarlarla çevrili 120 dönümlük bir kabristan; Tırhala'da Yenişehir Caddesi üzerinde askeri kışla önünde talimhane olarak kullanılan bir cami mahalli bulunmaktaydı.

sürdürüp hizmet verebilmesi için 1571’de düzenlenen vakfiye ile pek çok arazi, hayvan ve değirmen vakfedilmiştir. Tırhala’daki Yunanistan idaresi 1897’de kesinleştikten sonra Osmanlı eserlerinin çoğu yok edilmiş; Osman Şah Külliyesi’nden de geriye cami, türbe ve hamam kalmıştır. Günümüz Yunanistan topraklarında Mimar Sinan’ın eşsiz eseri Osman Şah Camii, Tırhala kentinin ayrılmaz bir parçasıdır ve sergi salonu olarak kullanılmaktadır. Hamam ise 1891’den bu yana cezaevi binasıdır.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Kaynakları

1. 1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

A. DVNSMHM. d., no. 12/128, no. 12/569, no. 14.1/643, no. 14.2/1663, no. 14.2/1044.

AE. SAMD. III., no. 60/6047, no. 122/11986.

AE. SMHD. I., no. 242/19602.

AE. SMST.II., no. 136/15083.

AE. SSLM. III., no. 414/23815.

BEO, no. 248/20, no. 968/72574, no. 1873/140452.

C. EV., no. 10/468, no. 18/885, no. 46/2295, no. 126/6300, no. 141/7010, no. 143/7132, no. 150/7476, no. 201/10032, no. 204/10199, no. 216/10774, no. 224/11187, no. 260/13285, no. 261/13301, no. 272/13865, no. 300/15287, no. 320/16290, no. 325/16535, no. 335/17026, no. 347/17627, no. 370/18760, no. 417/21126, no. 502/25372, no. 546/27600, no. 648/32672, no. 654/32955.

C. MF., no. 112/5600, no. 128/6393.

DH. ŞFR., no. 213/29.

EV. BKB., no. 18/42, no. 21/20, no. 21/37, no. 89/18, no. 132/63.

EV. d., no. 16107, vr. 2a-10a.

EV. EMH., no. 96/121, no. 126/9, no. 169/63.

EV. MH.,no. 205/25, no. 290/91, no. 649/7, no. 1262/31, no. 1371/359, no. 2462/770.

EV. MKT., no. 13/7, no. 293/108, no. 331/34, no. 765/53, no. 1308/93, no. 1308/96, no. 1308/98, no. 1705/157.

EV. THR., no. 41/125, no. 63/112, no. 68/111.

EV. ZMT., no. 39/16, no. 46/67, no. 46/69.

EV.d., no. 14681, vr. 9b.

HAT., no. 1511/37.

HR, TH., no. 30/11, no. 107/60, no. 190/95, no. 196/3.

HR. SYS., no. 1709/51, no. 1710/15, no. 1742/41, no. 1746/75.

İE. EV., no. 6/703, no. 13/1512, no. 35/4048, no. 59/6501.

Y. A. HUS., no. 390/82.

Y. PRK. HR., no. 23/49.

1. 2. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TS. MA.)

Defter no. 1467, no. 1517, no. 1542, no. 1545, no. 1659, no. 3548, no. 3586, no. 3681, no. 3741, no. 3827, no. 3832, no. 3888, no. 5825, no. 6241, no. 6941, no. 6988, no. 7024, no. 7062.

1. 3. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGM. A.)

Defter no. 660, s. 12, 22, 77.

Defter no. 677, s. 138.

Defter no. 683, s. 47, 52, 175.

Defter no. 687, s. 54, 56.

Defter no. 692, s. 149.

Defter no. 696, s. 123.

Defter no. 872, s. 438, h. 8739

Defter no. 1209, s. 20.

Defter no. 1215, s. 191-192.

Defter no. 2042, s. 17, h. 51.

Defter no. 2381, s. 128.

Defter no. 2437, s. 157, h. 130; s. 157-158, h. 130-131.

2. Diğer Kaynaklar

Atâî (1989), *Şekâik-ı Nu'mâniye ve Zeyilleri-Hadâiku'l-hakâik fî tekmileti'ş-Şakâik*, (yay. haz. Abdülkadir Özcan), İstanbul.

- Evliya Çelebi (2011), *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, 8. Kitap 1. Cilt, (haz. S. A. Kahraman), İstanbul.
- Heuzey, Léon Alexandre (1927), *Excursion dans la Thessalie Turque en 1858*, Paris.
- İbrahim Peçevi (1281), *Tarih-i Peçevi*, I., İstanbul.
- Kâtib Çelebi (1732), *Cihannümâ*, İstanbul.
- Kuran, Aptullah (1988), “Mimar Sinan’ın Camileri”, *Mimarbaşı Koca Sinan: Yaşadığı Çağ ve Eserleri* I, İstanbul 1988, s. 175-214.
- Leake, William Martin (1835), *Travels in Northen Greece*, I., London.
- Mehmed Süreyyâ (1995), *Sicill-i Osmanî Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniyye*, I., (yay. haz. Ali Aktan, Abdülkadir Yuvalı, Mustafa Keskin), İstanbul: Sebil Yayınevi.
- Meriç, Rıfki Melûl (1965), *Mimar Sinan Hayatı, Eserleri I: Mimar Sinan’ın Hayatına, Eserlerine Dair Metinler*, Ankara.
- Saatçi, Suphi (2015), *İmparatorluğun Mimari Dehası: Sinan Atlası*, İstanbul.
- Tsantanis, Dimitris (1994), *Restoration of The Osman Şah Complex in Trikkala (Greece)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1976), “Yavuz Sultan Selim’in Kızı Hanım Sultan ve Torunu Kara Osman Şah Bey Vakfiyeleri”, *Belleten*, XL/159, s. 467-478.

EKLER:

Tablo-1: Ücretlerini Osman Şah Bey Vakfı’ndan Almak Üzere Görev Yapan Vazifeliler (1663-1875)					
Görev	Eski görevli	Yeni görevli	Ücreti (günlük)	Tarih	Belge künyesi
Mütevelli	Mahmud	Derviş	20 akçe	Aralık 1663	İE. EV. 13/1512
Cüzhan	Mehmed	Seyyid Mustafa	2 akçe	Haziran 1676	C. EV. 18/885
Cüzhan	Mehmed	İsmail Halife	1 akçe	Haziran 1700	İE. EV. 35/4048
Mütevelli	Hüseyin	Mustafa Halife	20 akçe	Mayıs 1701	AE.SMST.II. 136/15083
İmam-ı sani	Mahmud	oğlu Mustafa	5 akçe	Mayıs 1706	C. EV. 654/32955
Mütevelli	Mehmed	Hüseyin	20 akçe	Ekim 1706	C. EV. 46/2295
Mütevelli	Ahmed Ebubekir	Abdurrahman b. Hüseyin	20 akçe	Mayıs 1720	C. EV. 272/13865
Kayyım	Mehmed Halife	Mehmed b. Halil	2 akçe	Temmuz 1726	İE. EV. 59/6501
Türbedar			2 akçe		
Ferraş			2 akçe		
Ferraş	Mehmed b. Halil	Mehmed b. Yusuf	2 akçe	Şubat 1727	AE.SAMD.III. 122/11986
Kayyım			2 akçe		
Müderris	Derviş Mehmed	Abdülhalim Efendi	15 akçe	Haziran 1727	VGM. A. 1209/20
Mütevelli	Abdurrahman Halife	Ali Halife	20 akçe	Kasım 1729	VGM. A. 660/77
Dersiam	Abdurrahman Halife	Ahmed Halife	15 akçe	Aralık 1729	AE. SAMD. III. 60/6047
İmam-ı sani	Mustafa b. Mahmud	Kasım b. Mehmed	5 akçe	Ocak 1750	AE. SMHD. I. 242/19602
Cabi	Ali b. Abdurrahman	Feyzullah Efendi	5 akçe	Kasım 1756	VGM. A. 2381/128
Salâhan	Mehmed b. Ali	Hafız Hüseyin b. Hüseyin	5 akçe	Haziran 1757	VGM. A. 1215/191

Devirhan	Salih b. İbrahim	Abdülkerim b. Ali	5 akçe	Haziran 1757	VGM. A. 1215/192
Hatip	Kasım b. Mehmed	oğlu Mehmed	6 akçe	Mart 1761	C. EV. 502/25372
Muarraf	İsmail b. Ömer	oğlu Mustafa Halife	2 akçe	Şubat 1763	C. EV. 260/13285
Müezzin			2 akçe		
Sermahfil			2 akçe		
Duagû			1 akçe		
Hatip	Mehmed b. Kasım	İsmail b. Ebubekir	6 akçe	Haziran 1775	C. EV. 347/17627
İmam-1 evvel	İsmail Halife	Abdullah b. Yusuf	5 akçe	Temmuz 1784	C. EV. 325/16535
Cüzhan			2 akçe		
Cüzhan	Mehmed Tahir b. Mustafa	Mehmed b. Abdullah	2 akçe	Mart 1789	C. EV. 261/13301
Türbedar			2 akçe		
Şeyhülkurra	Yusuf Halife	Hüseyin b. Yusuf	—	Ekim 1791	C. MF. 112/5600
Hatip	Ahmed b. İsmail	Ali b. Derviş Mustafa	6 akçe	Haziran 1795	AE.SSLM. III. 414/23815
Müezzin	Mustafa b. İsmail	Süleyman b. Abdüllatif	5 akçe	Kasım 1800	C.EV. 648/32672
Mütevelli	Ali b. Hacı Mehmed	Feyzullah b. Mustafa	20 akçe	Temmuz 1804	C. EV. 150/7476; VGM. A. 677/138
Hatip	Ali b. Mustafa	Abdullah b. Yusuf	6 akçe	Temmuz 1810	HAT. 1511/37
Vaiz	Zühtü Mehmed b. Ai	oğlu Ahmed Efendi	6 akçe	Ağustos 1813	C. MF. 128/6393
Müezzin	Abdülkadir b. Hüseyin ve Hüseyin b. Mahmud	Mustafa b. Cafer	4 akçe	Ağustos 1814	C. EV. 143/7132
Müezzin	Süleyman b. Abdüllatif	oğlu Mehmed	5 akçe	Nisan 1815	C. EV. 224/11187
Türbedar	Hacı Salih	Mustafa b. Cafer	2 akçe	Ekim 1816	C. EV. 417/21126
Mütevelli	Mehmed b. Ömer	aynı kişi (kaybolan berat yenilenmiş)	20 akçe	Aralık 1818	VGM. A. 687/56
Müezzin	Mehmed b. Süleyman	aynı kişi (kaybolan berat yenilenmiş)	5 akçe	Aralık 1818	VGM. A. 687/54
Salâhan			2 akçe		
Türbedar	Ali b. Hasan	Receb b. İbrahim	2 akçe	Mayıs 1821	C. EV. 126/6300
İmam-1 sani	Ali b. Derviş Mustafa	İbrahim b. Feyzullah	5 akçe	Mayıs 1822	VGM. A. 683/47
Cabi	Mehmed b. Süleyman	aynı kişi (kaybolan berat yenilenmiş)	5 akçe	Haziran 1822	VGM. A. 683/52
Türbedar	Receb b. İbrahim	Ali Halife b. Hasan	2 akçe	Haziran 1822	C. EV. 141/7010
İmam-1 evvel	Abdullah b. Yusuf	oğlu Yusuf Halife	5 akçe	Şubat 1825	C. EV. 370/18760
Cüzhan			2 akçe		
Kâtip	Zeynelabidin ve Mehmed	Zeynelabidin ve Mustafa	5 akçe	Şubat 1825	VGM. A. 683/175

Mütevelli	Mehmed b. Ömer	Ahmed b. Seyfeddin	20 akçe	Mayıs 1825	C. EV. 10/468
Mütevelli	Hafız Mustafa b. Cafer	Mehmed Emin b. Hüseyin	20 akçe	Aralık 1826	C. EV. 335/17026
Mütevelli	Mehmed Emin b. Hüseyin	Mehmed Sıdkı b. Ali	20 akçe	Mayıs 1828	VGM. A. 692/149
Cabi-i süvarî	Mahmud b. Süleyman	oğlu Molla İsmail	5 akçe	Mart 1832	C. EV. 204/10199
Cabi-i nükud			5 akçe		
Cabi-i asiyab			5 akçe		
İmam-1 sani	İbrahim b. Feyzullah	oğlu Süleyman	5 akçe	Kasım 1833	VGM. A. 696/123
İmam-1 sani	Süleyman b. İbrahim	Hüseyin b. Hasan	5 akçe	Haziran 1834	EV. BKB. 18/42
Türbedar	Hasan Halife	İsmail b. Mehmed	2 akçe	Eylül 1836	EV. THR. 68/111
İmam-1 sani	Hafız İbrahim b. Feyzullah	oğlu Süleyman	5 akçe	Temmuz 1834	C. EV. 216/10774
Vaiz	Hüseyin Celal	oğlu Hafız Ahmed	6 akçe	Kasım 1836	EV. THR. 63/112
İmam-1 evvel	İsmail Halife	aynı kişi (berat yenilenmiş)	5 akçe	Mart 1840	C. EV. 320/16290
Cüzhan			2 akçe		
Kâtip	Mustafa b. Cafer	Sunullah b. Osman	5 akçe	Ekim 1840	EV. BKB. 89/18
Vaiz	Ahmed b. Hüseyin Celaledin	Hüseyin b. Hasan	6 akçe	Mart 1841	EV. EMH. 96/121, 126/9
Vaiz	Ahmed Celaledin	Hüseyin b. Hasan	6 akçe	Haziran 1843	EV. EMH. 169/63; EV. BKB. 132/63
Hatip	İsmail b. Yusuf	Halil b. Yusuf	6 akçe	Ocak 1849	EV. MH. 205/25
Türbedar	Mehmed b. Zülfikar	oğlu Veliyyüddin	2 akçe	Eylül 1849	C. EV. 201/10032
Vaiz	Mahmud b. Ali	oğlu Mahmud	6 akçe	Mart 1851	EV. MH. 290/91
Kâtip	Ahmed	Ali Efendi	7 akçe	Nisan 1852	EV.d., no. 14681, vr. 9b
Vaiz	Hüseyin b. Hasan	Seyyid Mahmud b. Ali	6 akçe	Mayıs 1856	C. EV. 300/15287
İmam-1 sani		Hafız Abdülkerim b. İbrahim	5 akçe		
Hatip	Halil b. Yusuf	Hafız Abdülkerim	6 akçe	Ocak 1858	EV. MH. 649/7; EV. MKT. 13/7
Vaiz	Seyyid Mehmed	Hasan b. Mahmud	6 akçe	Nisan 1865	EV. MKT. 293/108
Müezzin	Hüseyin b. Hasan	Hafız Vakkas	5 akçe	Aralık 1866	EV. MH. 1262/31
İmam-1 evvel	Halil, Abdülatif ve Şaban beyler	Hasan b. Süleyman	5 akçe	Ekim 1873	VGM. A. 872/438/8739
İmam ve hatip	Abdülkerim Efendi	oğlu İbrahim		Nisan 1875	EV. MKT. 765/53

صورة وقعة وهو عثمان شاه

الجد الذي خلف الموت والحق بعدة جميع العباد
وقد ارادنا فقه بعباده من العباد الى العباد وجعل
سقا مرفوعا جامعاً لجميع الزينات وهو حافظاً محققاً
بصوف صغوف الملائكة في صبح الايمان والامانات
واشعل في الملتقى والفرق المشرق سراجاً
مينا وقمار كثيرة تكون آيات بيئات وعقول
والهلال تزين بالاسمار على غصون الاشجار كالخطباء
الابهر تتعبد في منتصف النهار على المناظر العجود المقلية
والادكار وانطق العباد هدهد والقاري في الوادي
والخافل يتجوز بلطمان الخنزير حمار القرآن
بالتكينة وصير الدجاجة في دجج الليل الى نطق
الصبح صياحاً بالتبج والتحميد تنزوت ينلج ليل
الشمس الى غسق الليل بالتبج والتحميد فتجان من
واقف على حال وانظر الى فعل من الافعال الدار
الزام عباد باقرارهم اذ يشاهدون اماهم
با بصارهم في ذات الاحمال فوجع على واحد من البشر
ملكين كبريين ذكرا من الكاتبين فيلناب ما يتعلمه لا يراة
ولا تقصان من غير ريب وجبار يحاسب امر الله
وهو ارجح الماسبين وجعل كل امر حائياً لكل مرتبة
معتوم الى اجل معلوم وصير الاقاليم السبعون
بيت وروم وقصور على وجهه في الجهات الست
قصور وقصور واعني بقطبية وعرضه في الجبر في
حانوت نيترا واعطى نعيم حنة من طين نزل البرقي
طاحون طوبى والصنوق والسلام الامانة الكحلة
اطام الملوك وذل القران على نبي سجده اسنى
على التقوى وصار الكعبة له قبلة القران اما وسيد

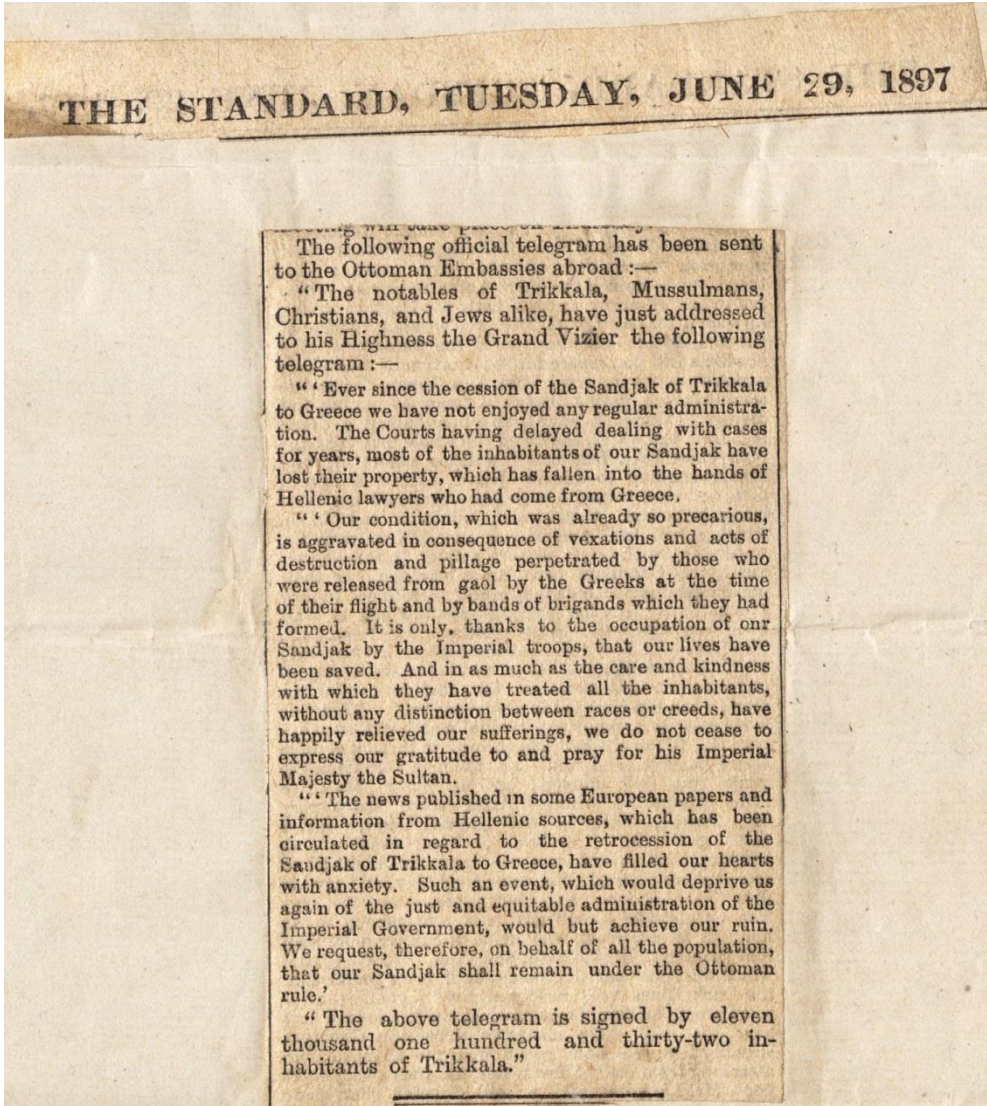
3

شيد ساسا الذي المنير وكان به بيان النبوة ختاً
وصير للثارة من معالم المساجد بل اعلى اعلامها وجعل
لا يذات اوقات الصلوة وعلامها وبون حطياً العج
عصافح الخطباء والبرع العراة بما انزل الله من الكلام العج
البلغ ونوحيات التبليغ الرتلة والحق الخ الخلف
فيلها واذا بها كما هو صفة الناحية والتبليغ قد است
تدريته تامة التي تاملت اعد وصادرة الفرقه الناهية
لسته اهل السنة والجماعة واصبح في السيف في
الغزاة والحرب وفي الرحمة في المنبر والحرب اصب
وقد استيقه فيما ليندما بايقان نيرة الجماد في
سبب تنقياً للقلوب المتألمة للشرار لا قدره
لا حدان يكون فذرة الرفيع معر فاذل كما حال المعرفة
يكون في تعريفه بالقصور معترفا وعلى الله صدره والنجاة
وإبرور النفا الذين كاذبا شذراء على الكفار وما
كانوا الا في الله احوالنا وكان طاهر باطنه عندنا
الامر كما ذكره الشان على سطر زير الفرضين
عبد القادر بن عبد الرحيم
مؤيد الكافي العالم
المصنف بولاية
القاهرة

لا بعد ففون وتيقه امينة وهان شجرة حرم
وسبب كونها في حرمه يكن على حرمه ان حرم الدنيا
الدينة من كل الزينة واللبية ولا يقا في الهاد

D.03681.0014.00

Resim-1: Osman Şah Bey Vakfiyesi'nin ilk sayfası (TS. MA. d., no. 3681)

Resim-2: Tırhala halkının şikâyetlerini ve tekrar Osmanlı tabiiyetine geçme isteğini aktaran 29 Haziran 1897 tarihli The Standard Gazetesi kupürü (BOA, BEO, no. 968/72574, vr. 7)